

Vaššivearredagut sámiid vuostá

Čoahkkáigeassu

Rihkkuseastadan ráđđi (Brå) lea ožžon bargogohččuma ráđđehusas dahkat vuđolaš dutkama vaššivearredaguid birra sámiid vuostá. Sii galge earenoamážit čalmmustahttit vaššivearredagu iešvuoda ja maddái govvidit vissis dáhpáhusaid dain vaššivearredaguin sámiid vuostá, ja maddái daguid bohccuid vuostá. Rihkkuseastadan ráđđi (Brå) galgá maid raportta ovdanbuktimis addit evttohusaid movt sáhtta eanet čalmmustahttit dan dili ahte sámít vásihit vaššivearredagu ja rasisma, ja ulbmil lea lasihit máhtu mii lea vuodđu easttadeaddji bargui.

Rihkkuseastadan ráđđi (Brå) lea čohkken dieđuid mángga sierralágan gálduin, čalmmustahttin dihte dutkama jearaldagaid. Sii leat ožžon dieđuid jearahallamiin, poliisa ilmmuhusain ja álgoiskamiin. Rihkkuseastadan ráđđi (Brå) háliidii duogáža dutkama analysaide ja bohtosiidda ja danin sii leat maid geahččan dutkamušaid ja maddái daid oalle unnán dutkamiid sámii dili birra rasisma ja vaššivearredaguid ektui. Dieđut poliisa ilmmuhusain ja jearahallamiin addet buori gova vaššivearredaguin ja daid dieđuid bokte sáhtta bures čilget sierralágan vaššivearredagusdáhpáhusaid ja diliid gos sii dáhpáhuvet. Dađibahábut ii leat vejolaš cealkit vaššivearredaguid viidodaga birra dán raporttas, ovdamearkka dihte gallis vásihit vaššivearredaguid sámiid vuostá ja man dávjá dat dáhpáhuvet.

Mii leat dutkamis jearahallan 43 olbmo. Eatnasat sis gean mii leat jearahallan leat vásihan vaššivearredaguid sierra dásis. Dasgo sis ii leat máhttu mii veardahku juridihkalaččat lea, dahje mii gullo vaššivearredagu doahpagii, de mii leat jearran jus sii leat vásihan uhkidemiid, veahkaválddi dahje eará vaši maid sin mielas vuolgá sámii identitehtas. Mii leat maid jearahallan sámii organisašuvnnaid ja servviid ovddasteaddjiid, ja maddái dutkiid ja eiseválddeolbmuid geat dihtet makkár veardaguid sámít sáhttet vásihit.

Dutkamii mii leat maid geahččan dáhpáhusčilgehusaid vaššivearredagu ilmmuhusain (67 ilmmuhusa) mat leat bohtán ovdii vaššivearredagusstatistikas gaskkal 2014 ja 2022, ja maddái vel 62 poliisa ilmmuhusaid, mat gusket veardaguid bohccuid vuostá ja leat dáhpáhuvan poliisaregiovnas Nord. Dain áššiin mii leat maid viežžan álgoiskamiid ja váldán daid mielde analysii.

Vaššivearredagut sámiid vuostá leat mángga birrasiin ja diliin.

Sihke jearahallamin ja poliisaáššiin oaidná ahte vaššivearredagut sámiid vuostá leat sierralágan birrasiin ja diliin. Vaššivearredagut leat skuvllas, bargobáikkis, ruovttus, almmolaš báikkiin ja maid interneahtas. Vásihit ciellamiid sierra dilálašvuodas, sagastallamiin, telefovnna ja sosiála mediaid bokte ovdamearkka dihte sáhttet nuorra sámit oažžut dieđuid Snapchat dahje Jodel bokte. Ciellamat leat molsašuddit. Leat govvdusat gos bilkidit sámiid ja vearrát rasisttalaš gohčodanvuogit, uhkideamit ja veahkaválddalaš vearredagut. Buohkat geain lea sámi duogáš sáhttet vásihit daid ciellamiid, muhto orro leat vearrát sidjiide geain lea čielga sámi dovdomearkkat dego gákti dahje sámi namma. Jearahallamiin boahá ovdii ahte sámit geain lea boazodoalu duogáš sáhttet eanet vásihit ja gillát vaššivearredaguid.

Vaikko rihkusbáiki ja vearredagut molsašuddet de muhtin dadjanvuogit bohtet dávjá bajás dan čohkkejuvvon materiálas. "Biro sápmelaš" lea jearahallamiid ja poliisa ilmmuhusaid jelgii dat buot dábáleamos dadjanvuohki, ja muhtumin maid seammás uhkideamit dahje geavahit veahkaválddi. Eará dadjanvuogit geažuhit ovdagáttuide sámi hámi birra dahje sámi luonddu birra. Materiálas leat maid dadjanvuogit mat čájehit nissonvaši, eareliiggánit go dat gii vásiha ciellama lea nissonolmmoš dahje nieida, dadjanvuogit mat geažuhit eará unnitloguide bilkidan dihte gávdnojit maid, dego "duottarjuvddalaš".

Earret dáhpáhusat ovttaskas olbmuid vuostá de gávdnojit maid grafitti ja kommentárat neahtas gos bilkidit sámiid ja dat kommentárat leat sámiid vuostá obbalaččat. Digitálalaš birrasat leat molsašuddit ja kommentárat sáhttet leat Facebook-joavkkuin, gos leat báikkálašolbmot dahje olbmot geain lea dihto beroštupmi ovdamearkka dihte bivdoáššiide. Muhto kommentárat sáhttet maid leat kommentáragittiin báikkálaš- dahje riikkamediaain. Kommentárat leat dávjá čadnon sierra rivttiide mat gullet boazosámiide muhto dadjanvugiin gos bilkidit sámiid sii geažuhit sámiid obbalaččat. Muhtumin leat maid čielga goddináitagat dego "beare mii oažžut eret buot sámiid, de mii buohkat beassat bivdit ja guolástit" dahje "gotte buot sámiid sennetgássain". Gávdnojit maid uhkideamit bohccuid vuostá ja ulbmil lea jávkadit sámiid. Dáhpáhuvvá maid ahte billistit gođiid.

Molsašuddi roavisvuolta veardedaguin boazodoalu vuostá

Boazodoallu gillá molsašuddi veardedaguid. Mánnga veardedaguin leat veardedagut bohccuid vuostá ja siskkilda sierra lágan dáhpáhusaid. Ii dieđihit go vuodjá bohcco nala, beatnagat mat ruhttet bohccuid manis dahje fallehit bohccuid, olbmot geat báhččet bohccuid ja olbmot geat vasedin vudjet skohteriin bohccuid badjel. Rihkusbáiki lea dávjá meahcis dahje eará boaittoeale báikkis ja dábálaččat eai leat čielga veardedahkket eaige vihtanat, ja danin lea váttis gávnnahit jus lea jearaldat vaššiveardedagus. Ahte muhtin báhčá bohccuid suoli ja muhtin vuodjá bohccuid badjel vasedin leat váttisvuodát mat leat miehtá Sámis, muhto dáhpáhusat gos bohccot biidnašuvvet dássáži go jápmet leat eanaš Norrbottenis, sihke poliisa ilmmuhusaid ja jearahallamiid jelgii.

Earret veardedagut bohccuid vuostá de olbmot geat barget boazodoalus vásihit uhkidemiid ja sierralágan billistemiid. Ovdamearkka dihte leat fuođarautomáhtat bohccuide billistuvvon dahje boldon ja maiddá fievrrut dahje áiddit gárddiide leat billistuvvon. Sii vásihit njálmálaš ciellamiid ja uhkidemiid sierra dásiin mat dadjot sosiála medias, telefonna bokte dahje sagastallamiin. Vaikko dáhpáhusat leat miehtá Sámi de leat eanet dáhpáhusat muhtin čearuin ja sii mitalit ahte sii muhtin áiggi ožžot vahkus mánnga šleađgapoasttaid dahje telefonságastallamiid main lea balddihahtti sisdoallu.

Vaššiveardedagut leat dávisteamit

Jearahallamat čájehit ahte muhtin dáhpáhusat sáhttet álggahit vaššiveardedaguid. Muhtin vaššiveardedagut mat gusket boazodollui, daid álgu lea riiddu eananeaggádiiguin, meahcceaiggádiiguin ja boanddaiguin geat eai háliit ahte bohccot leat sin eatnamiin. Eará riidodilit leat go bivdit ja skohtervuoddjit navdet ahte boazodoallorievttit ráddjejit sin. Maiddá čearuid geográfalaš sajusteapmi eará doaimmaid ektui sáhtta váikkuhit man ollu dat čearru gillá vaššiveardedaguin.

Eará gilvaleaddji ealáhusat mat deattuhit riidduid sámiid, geat leat eamiálbmogat ja unnitlogut, ja eanetloguálbmoga gaskkas sáhttet maid váikkuhit riidodásiide Sámis. Dan áššái gullo čáhcefápmu, bieggafápmu ja minerálaroggan gos leat sierra beroštumit, sihke báikkálaš beroštumit: bargobáikket ja infrastruktuva, ja guovddáš beroštumit nu gohččojuvvon ruoná nuppástus. Vaššiveardedagut sáhttet maid lassánit go sámiid vuoigatvuodát duodaštuvvojit. Okta ovdamearkka lea go loahppageažis 1990-logus bidje sierra báikkiide sámegiel galbbaid de álggus sii

billistedje daid galbbaid. Ollugat dovdet maid eanet vaši go leat sierra riekteáššit mat meannudit sámiid rivttiid.

Vearredagut dahkkot dávjá unnit báikkiin gos “buohkat dovdet nuppi nuppiid”

Vaššivearredagut sámiid vuostá leat sierraláganat go vaššivearredagut eará joavkkuid vuostá. Vearredagut sámiid vuostá dahkkot unnit servvodagas ja veardahkkit leat dávjá muhtin gii lea dovddus olmmoš sutnje gii vásiha ja gillá veardagas. Poliisa ilmmuhusain amas veardahkkit leat áššiin gos leat dáhpáhusat main duođalaččat agiterejit álbmotjoavkku vuostá, ja maiddá áššiin gos bohccot leat vaháguhtton dahje gottáhallon (gos ii leat vejolaš gávdat veardahkki). Vásihit vaššivearredaguid amas olbmuid almmolaš birrasis eai lea poliisa ilmmuhusain vaššivearredaguin sámiid vuostá ja eai boađe ovdii nu ollu jearahallamiin ge. Eará vaššivearredagudáhpáhusaiguin lea oalle dábálaš ahte vaššiveardahkki lea amas olmmoš. Dáhpáhusat mas leat vearrát oasit dego guhkes áigásaš ráfehuhttimat, goddináitagat dahje veahkaválddit olbmuid dahje bohccuid vuostá leat dáhpáhusat mat leat poliisa ilmmuhusain. Poliisa ilmmuhusain eai leat nu ollu njálmmálaš bilkideamit vaikko jearahallamiin oaidná ahte leat oalle dábálaš dáhpáhusat. Dat čájeha ahte ilmmuhanhállu lea vuollegaš dákkár dáhpáhusain.

Gávdon veardahkkit leat dávjá dievddut dahje bártnit

Veardahkkit skuvlabirrasis, bargobáikkiin ja ruovttuin leat dávjá dievddut dahje bártnit. Sii geat vásihit veardaguid leat maid dávjá dievddut dahje bártnit, muhto sámi nieiddat maid sáhttet vásihit roaves bilkidemiid eará oahppiin-muhto dábálaččat sii eai vásit veahkaváldima. Leat unnán ilmmuhusat vaššiveardaguin lagaš oktavuodain ja sii geat vásihit vaššiveardagu dain áššiin leat buohkat nisson olbmot.

Poliisailmmuhusain mat gusket áššiin gos bohccot leat biidnahuvaan ja goddon, dain áššiin leat unnán várohuvaan olbmot. Muhto dain moatti áššiin gos leat várohuvaan olbmot de lea dábálaš ahte leat eanet go okta olmmoš rihkusbáikkis ja buot veardahkkit leat dievddut sierra agiin. Vaikko muhtin olbmot min jearahallamis atnet ahte lea sosiálaččat dohkkehuvvon báikkálaš olbmuid gaskkas báhčit bohccuid birggu dihte de sii maid dadjet ahte eanas olbmot eai daga dan, lea soaitá beare moadde olbmuid dagut. Sáhtá nu leahkit go oaidná

ahte čearu váttisvuodát goddon ja biidnahun bohcčui guin unnot ollu go okta olmmoš gávnahun dahje jápmá.

Vaššivearredagut váikkuhit árgabeaivái

Vaššivearredagut ja rasisma sámiid vuostá gávdnojit sierra báikkiin ja sierra dilálašvuodain ja mánggas jearahallamis surret árgabeaivvi birra. Ii diehtit jus, got ja goas vaššivearredagut sáhttet dáhpáhuvat. Jearahallamat čájehit maid ahte diehtu ahte eará sámit vásihit dákkár dáhpáhusaid váikkuha oadjebasvuoda dovdui negatiivvalaččat. Sáhtta oážžut dieđu earáid vásáhusaid birra media dáhpáhusaid bokte, dahje soamis lagaš birrasis lea vásihan vaššivearredagu. Mángasat surret earenoamážit go leat biktasat mat čájehit sámi identiteahta, ja sámi gákti lea dat dá báleamos ovdamearkka. Maid vaššikommentárat sosiála median váikkuhit oadjebasvuoda dovdui negatiivvalaččat. Lea dá bálaš ahte kommentárat mat bilkidit sámiid dadjot eará olbmuid lahkosis, juoga mii sihke sáhtta nanostahttit bilkádusa ja mielddisbuktit olggošteamadovddu. Jearahallamiin sii muitalit dilálašvuodaid birra gos earát leat vuollánan ja eai dasto dahkan maidege ja sin jávohisvuolta lea dulkojuvvon mieđáhussan.

Muhtimat válljejit čiehkát iežaset sámi identiteahta go lea várrá vásihit vaššivearredagu ja eará rasisma. Dalle sáhtta vealtit coggat gávtti almmolaččat dahje ii muitalit iežas sámi duogáža birra skuvllas dahje bargobáikkis. Jearahallamiin boahtá maid ovdii ahte sámi mánáid váhnemat jurddašit garrasit makkár oaidnu sis lea vaššivearredaguid ja rasisma birra sámiid vuostá. Sii eai riehta dieđe jus galget suddjet sin mánáid dahje ráhkkanit sin dilálašvuodaide mat sáhttet dáhpáhuvat. Mángasat gean mii leat jearahallan deattuhit ahte bearaš ja sámi olbmát lea dán oktavuodas okta sihkarvuodafierpmádat.

Mángga ákka váilevaš máhttui sámiid olggušteami birra

Dát raporta addá gova vaššivearredaguin sámiid vuostá muhto váilot ankke dutkamát mat gieđahallat sámiid vásáhusaid vaššivearredaguin ja eará lágan rasismmas. Ja ákkát leat mángga. Okta ágga lea ahte joavku lea unni logu ektui. Dat mearkkaša ahte vaikko leat oalle ollus geat vásihit dakkár dáhpáhusaid de dat eai oidno statistihkas, dasgo statistihka vuodđu lea ilmmuhus logut mat bohtet poliisii ja eará eiseválddiide juohke jagi. Dat mearkkaša maid ahte našuvnnalaš jearahallaniskademiin ii leat vejolaš čilget rasisma ja vaššivearredaguid sámiid vuostá dá bálaš vuogi mielde. Summal válljen olbmot álbmogis eai atte doarvái ollu vástádusaid olbmuin geas lea sámi duogáš. Ruotas ii leage odne registtar gos

oaidná čearddalaš gullevašvuoda. Leat registarat gos oaidná oasi sámi álbmogis, muhto ollu sámit eai leat mielde dain registariin. Historjjálaš vásáhusat dutkamušain main lea leamaš nállebiologalaš vuolggasadji sáhtta maid váikkuhit hállui oassálastit dutkami.

Dasa lassin de olbmot eai háliit ilmmuhit daid dáhpáhusaid mat dáhpáhuvet. Lea váttis čielggadit daid áššiid ja dat váikkuha hállui ilmmuhit. Vaššivearredagut sámiid vuostá dáhpáhuvet dávjá báikkálaš oktavuođas ja vearredahkkit leat dovddus olbmot ja dat sáhtta maid váikkuhit hállui ilmmuhit. Nu ii leat dilli eará unnitloguide geat vásihit vaššivearredaguid. Poliisat fertejit merket ilmmuhusa vejolaš vaššivearredahkun nu ahte vearredahku rehkenastojuvvo vaššivearredagusstatistihkkii. Ja dat ii álot dáhpáhuva (earret eará go lea váttis identifiseret vaššivearredagusákka). Sámiid historjjálaš oktavuohta stáhtain ja stáhta politihka sámiid vuostá, gos riekteásahus lea go stáhta váikkuha maid hállui ilmmuhit. Maiddáid dán áigásaš riidoáššit báikkálaš servvodagain, gos ovttaskas poliissat sáhttet leat bealálaččat, váikkuha hállui váldit oktavuođa riekteásahusain go vásihit vearredagu.

Evttohusat movt vel čalmmustahttit rasisma ja vaššivearredaguid sámiid vuostá

Go lea unnán vejolašvuodas čájehit vaššivearredaguid ja eará rasisma sámiid vuostá de lea várra ahte ášši šaddá oaidnemeahtun. Rihkkuseastadan ráđđi (Brå) bargu lea maid addit evttohusaid got sáhtta vel eanet čalmmustahttit vaššivearredaguid ja rasisma sámiid vuostá. Raporta addit poliisaeiseváldái, ja čadahit statistihkaraporta.

Mii evttohit got sáhtta loktet hálu ilmmuhit ja got sáhtta čalmmustahttit ilmmuhuvvon vearredaguid. Poliisaeiseválddis lea dán oktavuođas vástu bargat máhtu- ja luohttámušloktejeaddji bijuiguin, ja sihkarastit máhtu gieđahallat vearredaguid sámiid vuostá poliisaregiovnas Nord. Eará evttohusat leat čadahit vejolaš dutkamiid mat sáhttet vel eanet čalmmustahttit rasisma ja vaššivearredaguid sámiid vuostá. Čadahit jearahallandutkamiid sámiide sihke stuorit áššiid birra ja gáržojuvvon áššiid birra, muhto maid dutkamiid dán čuovvovaš ášši birra, man stuoris álbmoga negatiiva doaladumiid sámiid vuostá lea.

Rihkkuseastadan ráđi (Brå) árvvoštallan

Sámit, sihke sii geas lea oktavuoha boazodoaluin ja sii geas ii leat, sáhttet vásihit vaššivearredagu ja eará rasisma. Dilli mielddisbukta ahte sámit eai dovdda oadjebasvuoda ja sin árgabeaivi ráddjejuvvo ja maiddái váikkuha sámiid vejolašvuodaide geavahit sin olmmošvuoigatvuođaid. Sáhttet välljet ii coggat gávtti, ii sámástit dahje eará ládje čiegu doallat sin sámi identiteahta. Vearredahku lea stuora oasis čihkon ja de lea várrá ahte eai gávdno doarjagat ja resurssat. Rapportas leat mánga evttohusat das got čalmustahtta ahte sámit vásihit rasisma ja vaššivearredaguid. Okta doaivva lea maiddái ahte dat dutkan loktešii diđolašvuoda eará dutkanvugiid birra. Dávjá ferte geavahit eará vugiid dutkat sihke sámiid vaššivearredagu vásáhusaid ja gillámušaid ja maiddái eará una unnitlogujoavkkuid vásáhusaid Ruotas, nugo ovdamearkka dihte romeriid. Doaivva lea maid ahte dutkamat boahteáiggis dan geažil geavahit ođđa vuogádatlaš vugiid inkluderen dihte unnit joavkkuid vearredagu vásáhusaid ja gillámušaid.

Sámit boazodoalus lea odne okta joavku mii dávjá vásiha rasisma ja vaššivearredagu. Rihkkuseastadan ráđi (Brå) háliida earenoamážit loktet dárbbu váldit mielde vaššivearredaguid sámiid vuostá daid báikkálaš govaide mat leat vuodđun dan easttadeaddji bargui, eareliiggánat sámi hálddahušgielddain. Rihkkuseastadan ráđi (Brå) háliida maid deattuhit ahte lea dehálaš ahte demokrátalaš áitagat mat leat vaššivearredaguin sámiid vuostá šaddet vuoruhansuorgin poliisadoaimmaid barguin.

Vuostálastit negatiiva áddejumiid ja ovdagáttuid sámiid birra lea dehálaš hehtten dihte vaššivearredaguid. Rihkkuseastadan ráđi (Brå) jearahallamiin deattuhuvvo ahte lea dehálaš bargat sámiid birra skuvllain, sihke historjjálaš ja dálááiggi perspektiiva birra, lokten dihte demokratiijajurdaga ja máhtu servvodagas. Rihkkuseastadan ráđi (Brå) guorrasa eará eiseválddiide ahte easttadeaddji bargu rasisma vuostá dárbbasa guhkilmas perspektiivva, ja maid čielgasut sajustupmi ja leavvan máhtus. Dárbbášuvvo maid čielga ja mihtilmas ulbmilat bargui rasisma vuostá. Ráđdehus almmuhii easka ahte sii ledje álggahan barggu ođđa doaibmaplána rasisma ja vaššivearredaguid birra ja bargu galgá leat guhkesáigásaš ja vejolaš árvvoštallat. Okta jurdda maid Rihkkuseastadan ráđi (Brå) váldá bures vuostá.

Muhto Rihkkusestadan ráđi (Brå) mielas lea áin várrá ahte bargu rasisma ja vaššivearredaguid sámiid vuostá sáhtta unnot. Go poliisaeiseváldi ii leat ožžon ođđa bargogohččosa gos deattuhuvvo garrasit bargat vaššivearredaguid vuostá sáhtta mielddisbuktit ahte bargu vaššivearredaguid vuostá eai vuoruhuvvo eiseválddis. Sáhtta maid namuhit ahte doaibmabijut doaibmabidjoprográmmas rasisma sámiid vuostá lea beare gustovaš 2024 rádjái. Seammás oaidná ahte riiddut mat gusket boazodollui jotket áin dan lagamus áiggi. It galgga dárbbasit vásihit vearredaguid go sámiid rievttit duođaštuvvot ja doalahuvvot. Dalle go áššit mat gusket sámiide ožžot eanet fuomášumi dalle lea maid várrá ahte servvodagas šaddá eanet vašši. Servvodat ferte leat gearggus giedahallat daid vaššivearredaguid ja eará rasisttalaš vearredaguid mat sáhttet bohtit go dát áššit ožžot eanet fuomášumi.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386/Tegnégatan 23, SE-111 93 STOCKHOLM

Tel +46 (0) 8 527 58 400, registrator@bra.se, www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1181